

УДК 343.121.4(477)

В. Г. Пожар

ГЕНЕЗА ТА ДЕЯКІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПРЕДСТАВНИЦТВА У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Реформування кримінально-процесуального права вимагає знання й урахування фундаментальних положень, розроблених не одним поколінням процесуалістів. В. Г. Гончаренко обґрунтовано пов'язує надзвичайну важливість удосконалення кримінально-процесуального законодавства України з необхідністю врахування як «світової практики, сучасного стану і чинників нашого законодавства та тенденцій його розвитку», так і «традицій вітчизняної правової думки» [1, 698]. Тому знання історичного шляху розвитку вітчизняного та світового процесуального законодавства є запорукою перспективного реформування та вдосконалення кримінально-процесуального законодавства нашої держави.

Це твердження, безперечно, стосуються й одного з інститутів кримінально-процесуального права — інституту представництва. Перш ніж утворився у сучасному вигляді, він не завжди був настільки визнаним і значним у кримінальному судочинстві, як на сучасному етапі розвитку процесуального права. Тому виникає нагальна необхідність почати його дослідження з виявлення моменту зародження цього інституту та простежити його історичний шлях розвитку, що, в свою чергу, дозволить визначити сутність та об'єктивні закономірності розвитку інституту представництва у кримінальному судочинстві України.

Тому метою цієї статті є дослідження зародження інституту представництва у кримінальному судочинстві та визначення можливих перспектив його подальшого розвитку.

Зародження досліджуваного інституту почалося ще за часів Стародавнього Риму. Особливості інституту представництва, який зародився у Стародавньому Римі, мав певний вплив на становлення та розвиток цього інституту на території Київської Русі, тому що його рецепція так чи інакше стосується усіх сучасних правових систем.

У Стародавньому Римі сторони спочатку не могли покладати на третіх осіб захист своїх інтересів [2, 151]. Надалі у зв'язку з ускладненням судочинства виникла необхідність діяти через представників, якими виступали особи, які надають юридичну допомогу, або правозаступники [3, 270]. Таким чином, виникло певне правовідношення, що полягало в такому: «Коли яка-небудь дія може бути здійснена відомою особою з безпосередніми або посередніми наслідками для іншої особи, то між особою, яка діє і яку представляють передбачається відоме представницьке відношення» [4, 59–60].

Незважаючи на відсутність загальних визначень, розвиток ідеї представництва у римському праві, потреби практики кінець-кінцем сформували становлення інституту представництва, головні засади якого з часом лягли в ос-

нову правового регулювання відповідних відносин у кримінальному та цивільному судочинстві у більшості європейських країн, у тому числі й України.

У своєму розвитку інститут представництва в кримінальному судочинстві України проходить декілька етапів. Аналіз особливостей судочинства в конкретний часовий проміжок, дозволяє нам розмежувати ці етапи між собою та виділити характерні ознаки представництва на кожному етапі розвитку цього інституту.

На жаль, відсутність інформації про наявність інституту процесуального представництва у звичаєвому праві не дає нам можливості точно визначити початковий етап зародження цього інституту на території теперішньої України. Тому, на нашу думку, відлік потрібно починати з моменту появи певних законодавчих актів, які б якимось чином регламентували відносини процесуального представництва.

У зв'язку з прийняттям християнства у 988 р. на територію Київської Русі разом з релігією приходять нові законодавчі акти, в основному візантійські, які містили норми церковно-візантійського права [5, 626]. Саме за допомогою даних актів в рамках рецепції римського права Київська Русь запозичує багато рис інституту представництва. На початку XI ст. ці запозичені норми трансформувалися в перший письмовий збір законів Київської Русі — Руська Правда. Саме у ній містяться непрямі свідчення про існування практики представництва чужих інтересів. Так, приводом для початку кримінально-процесуальних відносин була як скарга потерпілого, так і його сім'ї або роду. Кровну помсту могли застосовувати тільки найближчі родичі: син мстив за батька, батько за сина, брат за брата і лише з дозволу суду. Це положення, на нашу думку, стало *початком зародження представництва* сторін в кримінальному судочинстві України.

Схожими з представниками були «наймити» — особи, яких при здійсненні судочинства в судових поєдинках могли виставляти за себе для бою малолітні, старі, хворі, каліки, а також жінки [6, 109–110]. Більше схожими на представників були «добрі люди». Сторонам дозволено було приводити лише по дві особи, яких називали «добрими людьми», які виконували функції представників час від часу і безоплатно [7, 18, 21, 31, 49, 66]. Ніяких професійних вимог до цих осіб не пред'являлось, це мала бути просто досвідчена людина з добрим ім'ям.

Надалі, під певним впливом історичних подій, правова система тогочасної України була підпорядкована дії Литовських Статутів, магдебурзького права, а на землях Східної Галичини — польського права, що дозволило нам виділити наступний етап розвитку інституту представництва у кримінальному судочинстві.

Так, в останній чверті XIV ст. землі України були підпорядковані Великому князівству Литовському, а після укладення в 1569 р. Люблінської унії вони були приєднані до Польщі. Хоча це мало серйозні негативні суспільно-політичні наслідки для України, але справило певний позитивний вплив, зокрема на формування основ правової системи України. Особливу роль у цьому відіграли Литовський статут і магдебурзьке право [8, 3].

Як зазначив І. Ю. Гловацький, запровадження у містах України магдебурзького права, яке на той час було доволі прогресивним, дало правові підстави для організаційного оформлення інституту адвокатури [9, 34], якому, на нашу думку, також притаманні властивості представництва. Крім адвокатури, яка створювалася на ґрунті магдебурзького права, на початку XVI ст. склалася адвокатура, діяльність якої регулювалася Литовським Статутом. Перша редакція Статуту (1529 р.) для позначення представника особи в суді застосовує термін «прокуратор». Прокуратором не міг бути іноземець, а лише громадянин «у Великом Княжестве осельй» [10, 246]. Прокуратор брав участь у справах, що розглядали великокняжі господарські суди, а також громадські та земські суди.

Найбільшу увагу діяльності прокуратора приділяв Третій Литовський Статут 1588 р. [11, 568]. Він встановлював два види процесуального представництва у судах: представництво з повними процесуальними правами та помічника сторони. Свої повноваження в суді прокуратор підтверджував письмовим документом — дорученням від сторони («лист поручений», «прокурація»), належним чином оформленим, тобто власноручно підписаним довірительом та з печаткою. Якщо ж сама сторона брала участь у судовому засіданні, то достатньо було їй усно підтвердити уповноваження нею прокуратора. Ця ж редакція встановлює, що захисником могла бути кожна вільна людина (навіть не шляхтич), за винятком духовних осіб та судового персоналу замкових і земських судів у своїх округах.

Важливо, що у Литовському Статуті вже передбачений спеціальний урядовий захисник для убогих людей, вдів і сиріт, які не могли себе захищати.

Перша половина XVIII ст. знаменна тим, що розпочалася перша кодифікація українського права, в результаті чого був розроблений проект кодексу українського права під назвою «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.). Проект так і не був прийнятий царським урядом, однак фактично застосовувався на практиці [12, 160].

Цей кодекс замість «прокуратора» вживає термін «адвокат». Адвокати перед початком своєї адвокатської діяльності давали присягу на доброякісне виконання професійного обов'язку, дотримання етичних і правових норм, збереження конфіденційності, не зволікати у справах, не породжувати безпідставних спорів та інше. Вони повинні були реєструватися при судах. Уповноваження на участь у справі по Кодексу називалося «вірчос челобитье», «веряще челобитье» або «вірчая», які були письмовими. Крім професійних адвокатів, Кодекс дозволяв допускати до участі у процесі й непрофесійних захисників — батьків, опікунів [13, 45–56].

Таким чином, говорячи сучасною термінологією, цей Кодекс регламентував досить повно обидва види процесуального представництва — як добровільне, так й законне, що було значним кроком на шляху встановлення інституту представництва у кримінальному судочинстві України.

Повноцінне процесуальне представництво у Лівобережній частині України виникло в результаті реформ 1864 р., які ознаменували перехід від інквізицій-

ного судочинства до змагального, що дає нам підстави виділити наступний етап у становленні досліджуваного інституту.

Належну правову регламентацію інститут представництва у суді дістав саме за «Судовими статутами», затвердженими у 1864 р. Було введено інститут повірених, які поділялися на дві категорії — присяжних і приватних. Так, нормами Статуту кримінального судочинства 1864 р. [14, 135] (далі — Статут) вперше в рамках кримінального процесу регламентувалася діяльність повірених потерпілого, цивільного позивача і цивільного відповідача. Їх статус як осіб, що володіють процесуальними правами, регламентувався відповідно до розділу IX «Про осіб, що знаходяться при судових місцях» (Заснування судових установ — 1864 р.).

Присяжними повіреними могли бути особи, які мали вищу юридичну освіту й п'ятирічний практичний стаж відповідної судової роботи. Слід також відмітити, що це могли бути тільки російські піддані, які не перебували на державній чи громадській службі на будь-яких посадах, крім почесних і безкоштовних, і мали визначений віковий і моральний ценз. Віковий ценз полягав у досягненні 25 років. Моральний ценз — майже такий же, як і для суддів.

Крім того, присяжними повіреними не могли бути особи, яким закон забороняв вести чужі судові справи. Присяжні повірені могли брати на себе представництво в кримінальних справах, що розглядалися в окрузі, до якого вони були приписані [15, 19].

Приватними повіреними могли бути громадяни, які досягли 18 років, за винятком жінок, які не мали права представляти в суді чужі інтереси. Для отримання свого звання їм необхідно було скласти іспит в окружному суді або судовій палаті, які й видавали свідоцтво встановленого зразка на право ведення судових справ [16, 22–23].

Підсумовуючи вимоги, які пред'являлися до повірених, слід зазначити, що при створенні інституту присяжних повірених влада мала на меті організувати середовище людей, що відрізняються, окрім спеціальних пізнань, ще й етичними якостями.

За повіреними присяжними вперше в історії вітчизняного інституту представництва в кримінальному процесі був закріплений обов'язок надавати безкоштовну юридичну допомогу бідним верствам населення. Також на них покладался обов'язок здійснення захисту за призначенням [17, 69]. Разом з тим участь за призначенням в ролі представників потерпілого або цивільного позивача Статут не передбачав.

На думку О. Х. Галімова, вперше інститут законного представництва чіткого нормативного регулювання набув після прийняття 2 червня 1897 р. «Закону про малолітніх і неповнолітніх підсудних», основні положення якого відразу ж були включені до Статуту 1864 р. [18, 52]. Відповідно до прийнятих норм, участь законних представників у судочинстві виражалася потрійно: 1) вони викликалися у судові засідання і несли відповідальність за неявку; 2) їм передавався під нагляд підсудний; 3) вони мали право давати додаткові пояснення після закінчення досудового слідства і під час судового розгляду.

Проте, хоча й з'явилася певна регламентація цих нагальних на той час питань законного представництва неповнолітніх підсудних та потерпілих, вона мала певні недоліки завдяки ускладненому понятійному апарату.

Важливе значення при цьому мала норма, що прийнята сучасним кримінальним процесом, яка дає право законним представникам відмовитися від дачі свідчень. На думку В. В. Мелешко, це означало, що діяльність законних представників неповнолітніх обвинувачених не могла суперечити інтересам останніх і заподіювати шкоду особам, яких представляють [19, 122–123].

Наступний етап розвитку інституту представництва у кримінальному судочинстві пов'язаний з радянським періодом. Тому що у період існування Української Народної Республіки, Гетьманської держави, Директорії в основу організації та діяльності судових органів та судочинства (за винятком надзвичайних (військових) судів) були покладені здебільшого судові статuti Російської імперії 1864 р. в їх первинній редакції. Цей етап можна назвати *етапом ліквідації* існуючого інституту повірених *та занепаду* взагалі правової регламентації інституту представництва у кримінальному судочинстві.

Після проголошення на території України радянської влади Народний секретаріат 4 січня 1918 р. прийняв постанову «Про введення Народного суду» [20, 24], якою було ліквідовано інститут присяжних і приватних повірених. Також, згідно з цією постановою, захисниками в суді і на досудовому слідстві мали право бути всі громадяни, які досягли 18 років. Радою Народних Комісарів України 14 лютого 1919 р. затверджено Тимчасове положення про народні суди і революційні трибунали УРСР, яким вдруге було ліквідовано присяжну і приватну адвокатуру. Це положення передбачало створення колегій правозаступників у народних судах та революційних трибуналах. Правом представництва сторін в суді наділялись тільки члени названих вище колегій. При цьому була встановлена процедура, яка взагалі ставила можливість скористатися правом вільного вибору захисника в залежності від волі суду або колегії. Це, безумовно, гальмувало розвиток добровільного представництва у кримінальному судочинстві.

У 1922 р. Народний Комісаріат Юстиції України приступив до розроблення положення про адвокатуру, і вже 7 березня 1922 р. колегія Наркому Юстиції ухвалила проект положення, а 2 жовтня 1922 р. Центральний Виконавчий Комітет України затвердив Положення про адвокатуру Української РСР, яке регулювало створення в республіці при губернських радах народних судів губернських колегій захисників у кримінальних і цивільних справах. Згідно з Положенням захисниками, в той час їх називали оборонцями, могли бути особи не менш як із дворічним практичним стажем роботи в органах юстиції. Як виняток дозволялося приймати осіб із теоретичною й практичною підготовкою, ступінь якої перевіряв нарком юстиції.

Положення про народний суд УРСР від 26 жовтня 1920 р. передбачало можливість бути представниками сторін близьких родичів, працівників державних установ, членів громадських організацій. Також вперше цим Положенням було створено можливість здійснення правоздатності юридичних осіб в суді за допомогою юрисконсультів.

Важливим кроком на шляху розвитку інституту представництва у кримінальному судочинстві стало прийняття першого кодифікаційного акта, що об'єднав норми радянського кримінально-процесуального права. Кримінально-процесуальний кодекс УРСР (далі — КПК УРСР) затверджений ВУЦВК 13 вересня 1922 р. і введений у дію з 20 вересня 1922 р. Ця подія дозволяє нам виділити наступний етап становлення інституту представництва, який можна назвати *етапом поновлення цього інституту*. Перший КПК УРСР 1922 р. містив нову термінологію порівняно зі попередніми джерелами процесуального права. Так, вперше з'являється поняття «представник» замість старого поняття «повірений». Закон вживає це поняття щодо представника потерпілого, цивільного позивача та законного представника обвинуваченого. Під законними представниками розумілися батьки, опікуни та представники установ і організацій, під піклуванням яких знаходиться дана особа (п. 6 ст. 24 КПК УРСР 1922 р.).

Нове Положення про адвокатуру, затверджене Радою Народних Комісарів СРСР 16 серпня 1939 р., дещо підвищило вимоги до адвокатів. Так, членами колегії адвокатів могли бути особи, що мають вищу юридичну освіту та стаж практичної роботи в судових, прокурорських та інших органах юстиції не менше одного року, а також особи, які не мають юридичної освіти, але пропрацювали не менше трьох років на тих же посадах. Особи, що закінчили юридичні навчальні заклади, але не мають стажу практичної роботи в судових, прокурорських та інших органах юстиції, приймалися до колегії адвокатів як стажисти.

Наступний етап розвитку представництва у радянському кримінальному судочинстві можна назвати *класичним етапом* процесуальної регламентації цього інституту. Він пов'язаний з прийняттям Основ кримінального судочинства 1959 р. та на цій підставі нового КПК УРСР 1960 р. Останній був введений в дію з 1 квітня 1961 р. і з численними змінами та доповненнями діє й по сьогоднішній день.

Ці акти проголосили рівність прав учасників кримінального судочинства, яке, згідно зі ст. 261 КПК УРСР 1960 р., полягає у тому, що обвинувач, підсудний, захисник, потерпілий, а також цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники в судовому розгляді користуються рівними правами щодо подання доказів, участі в дослідженні доказів і заявлення клопотань. Тобто представники визнавалися рівноправними учасниками кримінального судочинства, які згідно з кодексом наділялися такими процесуальними правами: подавати докази; заявляти клопотання; знайомитися з матеріалами справи з моменту закінчення попереднього слідства, а у справах, в яких попереднє слідство не провадилося, — після віддання обвинуваченого до суду; брати участь у судовому розгляді; заявляти відводи; подавати скарги на дії особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора і суду; підтримувати обвинувачення у певних випадках, здійснювати захист неповнолітнього обвинуваченого, підтримувати або заперечувати проти цивільного позову (ст. ст. 49–52 КПК УРСР 1960 р.).

Порівняно з попереднім кодексом, у КПК УРСР 1960 р. законодавець уніфікував правову регламентацію представників потерпілого, цивільного позивача

та цивільного відповідача. Вперше КПК УРСР 1960 р. визнало законне представництво неповнолітнього свідка. Так, допит неповнолітнього свідка віком до чотирнадцяти років, а за розсудом слідчого — віком до шістнадцяти років проводиться в присутності педагога, а при необхідності — лікаря, батьків чи інших законних представників неповнолітнього (ст. 168 КПК УРСР 1960 р.).

Згідно з Указом Президії ВР УРСР «Про внесення доповнень і змін до Кримінально-процесуального кодексу Української РСР» від 30 серпня 1971 р. було змінено редакцію ст. 347 КПК та надано право представникам потерпілого оскаржувати в касаційному порядку вирок суду. З цього моменту були надані рівні можливості усім представникам учасників процесу щодо оскарження вироків в касаційному порядку.

З розпадом Радянського Союзу та набуттям Україною в 1991 р. незалежності почалися великі соціально-економічні й політичні зміни, які поставили питання про проведення в державі глибоких змін в усіх галузях права. На порядку денному постало питання корінного реформування як судоустрою, так і кримінального судочинства України. Першим кроком на шляху до вказаних змін стало прийняття 28 квітня 1992 р. Постанови Верховної Ради України «Про Концепцію судово-правової реформи в Україні», головною метою якої було проголошено «перебудову судової системи, створення нового законодавства, вдосконалення форм судочинства».

Комплекс прав представників доповнився у 1992 р. правом оскарження до суду санкції прокурора на арешт. Згідно з новою ст. 236-3 КПК, що була введена Законом України «Про внесення доповнень і змін до деяких законодавчих актів України» від 15 грудня 1992 р., санкція прокурора на арешт могла бути оскаржена заарештованим, його захисником, законним представником до районного (міського) суду за місцезнаходженням прокурора, який дав санкцію на арешт. Також це повноваження розповсюджувалось й на оскарження рішення про продовження строків тримання під вартою.

Наступний етап розвитку представництва у кримінальному судочинстві можна умовно назвати *етапом експансії інституту представництва* як за рахунок встановлення права кожного на правову допомогу (зокрема, представництво свідка), так і взагалі розширення його правової регламентації. Він почався з прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року, яка проголосила такі положення: «Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура» (ст. 59). Ці положення гарантували всім учасникам процесу можливість мати представника — спеціаліста у правовій сфері, який би надавав ефективну правову допомогу у кримінальному провадженні.

Отже, конституційні засади судочинства вимагали зміни кримінально-процесуального законодавства України. Тому наступним кроком у цьому етапі розвитку кримінально-процесуального представництва стало проведення у

2001 р. так званої «малої судової реформи», яка внесла дуже багато суттєвих змін у нині діюче кримінально-процесуальне законодавство і привела його у певну відповідність до Конституції. Безперечно, ці зміни вплинули і на процесуальне положення представників учасників процесу на нових та змінених стадіях.

Наступним кроком вдосконалення інституту представництва стало прийняття рішення КСУ у справі за конституційним зверненням громадянина І. В. Голованя щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 р., яким визнано право свідка на отримання правової допомоги під час допиту у кримінальному процесі і таке ж право особи у разі надання нею пояснень у державних органах. У розвиток цих положень у 2010 р. були внесені відповідні зміни до КПК, які регламентують право свідка на захисника для надання йому правової допомоги. Що дає нам підстави стверджувати про становлення в кримінальному судочинстві представництва свідка.

Протягом всього останнього етапу вносилися досить багато змін та доповнень до діючого КПК України, які направлені на його вдосконалення, в тому числі й пов'язані з інститутом представництва. Ці зміни будуть безкінечними, проте це не дасть бажаного результату. Як відмічає В. Т. Маляренко, «це фактично латання старого давно з'їденого мілля кожуха. Скільки його не латай, а він все рветься» [21, 92].

Необхідно проводити активну роботу щодо прийняття нового КПК України, який б втілював всі найсучасніші наукові досягнення та світові стандарти у галузі кримінального судочинства. Останньому сприятиме й чітка та повна правова регламентація у новому КПК інституту представництва. Зокрема, вважається необхідним закріплення у новому КПК випадків обов'язкової участі представника потерпілого, зокрема у випадках коли він є неповнолітнім; або через свої психічні або фізичні вади (німий, глухий, сліпий тощо) не може самостійно реалізувати право на захист своїх законних інтересів; визнання його у встановленому законом порядку недієздатним чи обмежено дієздатним або вимагання ним продовження розгляду справи; у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення.

Право на представництво заявника про злочин у кримінальному процесі, хоча і не передбачено нормами КПК, існує і є конституційним правом кожної особи, яка заявила про злочин, і також потребує нормативного врегулювання.

Потребує подальшого вдосконалення процесуальний статус юридичної особи у кримінальному процесі, зокрема необхідно визнати за ними статус потерпілої особи та її представництво як про єдиний засіб реалізації процесуального статусу юридичної особи в кримінальному судочинстві.

Свого розвитку вимагає і законне представництво. Зокрема, необхідно розширити коло осіб, які можуть виступати в ролі законних представників, доповнити випадки обов'язкового законного представництва свідка не тільки у випадку їх неповноліття, але й у випадках неповної процесуальної дієздатності, а саме: наявності в особи фізичних чи психічних вад, обмеженої дієздатності.

Отже, перспективи розвитку досліджуваного інституту ми вбачаємо у подальшому збагаченні правової регламентації цього інституту з метою створення додаткових гарантій його реалізації задля забезпечення ефективного захисту прав та законних інтересів суб'єктів кримінального процесу, а також посилення елементів змагальності та рівності у кримінальному судочинстві України.

Література

1. Гончаренко В. Деякі зауваження у зв'язку з прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу України // Вісник академії правових наук України. — 2003. — № 2–3. — С. 698–710.
2. Покровский И. А. Учебник римского гражданского права / И. А. Покровский. — Рига, 1918. — 429 с.
3. Бартошек М. Римское право. Понятия, термины, определения / М. Бартошек ; [под ред. Ю. В. Преснякова]. — М. : Юрид. лит., 1989. — 448 с.
4. Сологубова Е. В. Процессуальное представительство в римском праве // Вестник Московского университета. Сер. 11. Право. — 1995. — № 3. — С. 57–65.
5. Чельцов-Бебутов М. А. Курс советского уголовно-процессуального права. Т. 1 / М. А. Чельцов-Бебутов. — М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1957. — 839 с.
6. Михайлов М. М. История образования и развития системы русского гражданского судопроизводства до Уложения 1649 года : соч., напис. для получения степени магистра граждан. права исправляющим должность адъюнкт проф., канд. прав / М. М. Михайлов. — С.Пб. : Тип. К. Крайя, 1848. — 134 с.
7. Правда Русская. В 2 т. Т. 1 / [под ред. Б. Д. Грекова]. — М., 1940. — 112 с.
8. Історія адвокатури України / [Т. В. Варфоломєєва, О. Д. Святоцький, В. С. Кульчицький та ін.] ; відп. ред. Т. В. Варфоломєєва. — К., 2002. — 286 с.
9. Гловацький І. Ю. Діяльність адвоката-захисника у кримінальному процесі : [навч. посіб.] / І. Ю. Гловацький. — К., 2003. — 352 с.
10. Статути Великого Князівства Литовського. У 3 т. Т. 1. Статут Великого Князівства Литовського 1529 р. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. — О., 2002. — 464 с.
11. Статути Великого Князівства Литовського. У 3 т. Т. 3. Статут Великого Князівства Литовського 1588 р. / [за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова]. — О., 2004. — 568 с.
12. Музиченко П. П. Практикум з історії держави і права України : [навч. посіб.] / П. П. Музиченко, Н. І. Долматова, Н. М. Крестовська. — К. : Вікар, 2002. — 421 с.
13. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 року / [за ред. Ю. С. Шемшученко и К. А. Вислобокова]. — К., 1997. — 549 с.
14. Российское законодательство X–XX веков. В 9 т. Т. 8. Судебная реформа / [под ред. Б. В. Виленского]. — М. : Юрид. лит., 1991. — 496 с.
15. Яновська О. Г. Адвокатура України : [навч. посіб.] / О. Г. Яновська. — К. : Юрінком Інтер, 2007. — 280 с.
16. Святоцький О. Д. Адвокатура України : [навч. посіб. для студентів юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів] / О. Д. Святоцький, М. Л. Міхеєнко. — К., 1997. — 224 с.
17. Тарло Е. Г. Профессиональное представительство в суде: [монографія] / Е. Г. Тарло. — М. : Известия, 2004. — 416 с.
18. Галимов О. Х. Малолетние лица в уголовном судопроизводстве / О. Х. Галимов. — С.Пб. : Питер, 2001. — 224 с.
19. Мелешко В. В. История возникновения и развития института представителей участников уголовного процесса // Вестник Академии МВД Республики Беларусь. — 2002. — № 2. — С. 122–124.
20. Тимошук О. В. Охоронний апарат Української держави (квітень — грудень 1918 р.) / О. В. Тимошук. — Х., 2000. — 462 с.
21. Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : [монографія] / В. Т. Маляренко. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 512 с.

Анотація

Пожар В. Г. Генеза та деякі перспективи розвитку інституту представництва у кримінальному судочинстві України. — Стаття.

Стаття присвячена дослідженню зародження інституту представництва у кримінальному судочинстві України. Виділено сім етапів становлення цього інституту, розглянуто особливості кожного з них. Визначений сьогоdnішній стан існуючої правової регламентації інституту представництва в кримінальному процесі України та зазначені деякі перспективи його розвитку.

Ключові слова: представник, інститут представництва, захист прав.

Аннотация

Пожар В. Г. Генезис и некоторые перспективы развития института представительства в уголовном судопроизводстве Украины. — Статья.

Статья посвящена исследованию зарождения института представительства в уголовном судопроизводстве Украины. Выделено семь этапов становления этого института, рассмотрены особенности каждого из них. Определено сегодняшнее состояние существующей правовой регламентации института представительства в уголовном процессе Украины и обозначены некоторые перспективы его развития.

Ключевые слова: представитель, институт представительства, защита прав.

Summary

Pozhar V. G. Genesis and some prospects of development of institute of representative office in the criminal proceeding of Ukraine. — Article.

The article is devoted research of origin of institute of representative office in criminal proceeding of Ukraine. Seven stages of becoming of this institute are selected, features are considered each of them. The today's consisting of existent legal regulation of institute of representative office is certain of criminal procedure of Ukraine and some prospects are marked him.

Keywords: institute of representation, representative, defense of rights.

УДК 343.985

В. А. Динту

ОБСТАНОВКА ЗЛОЧИНУ В СТРУКТУРІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНУ

Криміналістична характеристика є комплексною категорією, виникнення яке не було випадковим, а пов'язане, перш за все, з поглибленою розробкою методики розслідування окремих видів злочинів, а також з формуванням теоретичних основ криміналістики.

Як будь-яка вихідна для науки категорія, криміналістична характеристика являє собою абстракцію, значення якої обумовлюється закладеними в ній можливостями змістовної інтерпретації охопленого класу явищ [1, 24].

На філософському рівні криміналістичну характеристику можна трактувати як абстрактну інформаційну структуру кримінально-релевантної події певного виду, закономірно й детерміновано відображеної в реальному світі, а звідси з правових позицій — як ідеальну модель типових зв'язків і закономірно сформованих джерел доказової інформації, яка дозволяє прогнозувати оптималь-